ВАРЫ ДӨЙДУЛАР ПРОЛЕТАРИЙДАРА, ХОЛБОҺУҢ!

САҢА ОЛОХ

1969 сыл. От ыйын 12 күнэ
СУБУОТА
№ 82 (3727)
Тахсара 38-с сыла
Сиэнната 2 харчы

СССР ЧУРАПЧЫ ОРӨЙУОНУНААҔЫ КОМИТЕТЫН УОННА ҮЛЭҺИТТЭР ДЕПУТАТТАРЫН ОРӨЙУОННААҔЫ СОВЕТЫН ОРГАНА

Орган Чурапчинского районного комитета КПСС и районного Совета депутатов трудящихся Якутской АССР

ССРС ВЕРХОВНАЙ СОВЕТЫН СЕССИЯТА

От ыйын 10 күнүгэр Москваҕа СССР VII ыҥырыыларааҕ Верховнай Советын VI сессията бэйэтин үлэтин саҕалаата.

Депутаттар сессия күнүскүү хоһоон боппуруостарын биэрэгэттиилэр:

1. Советскай Сэюз аан дойдутаҕы балаһыанньатын уонна тас политикатын боппуруостара.

2. Сокуоннар бырайыактарын туһунан: СССР Сэюстарын, сэюзнай республикалар үлэһэн нэнноруу төрүттэрин Сокуоннарын; эрдэ хаайыыга ылыы туһунан балаһыанньа; ССР Сэюстарын уонна сэюзнай республикалар хамуобунай Сокуоннарын төрүттэригэр эбилэрэ уонна уларытыылары киллэрэр туһунан.

3. СССР Верховнай Советын Президиумун Ыйаахтарын биэрэгэтин туһунан.

ССТА.

ССРС ВЕРХОВНАЙ СОВЕТЫН СЕССИЯТА

Москва. ССТА. От ыйын 10 күнүгэр Кремльгэ СССР сэттис ыҥырыыларааҕ Верховнай Советын VI сессията аһыллыбыта.

Сессия күнүскүү хоһоон боппуруостара: Советскай Сэюз аан дойдутаҕы балаһыанньатын тас политикатын боппуруостара; сокуоннар бырайыактарын туһунан: ССР Сэюстарын уонна сэюзнай республикалар үлэһэн нэнноруу сокуоннарын төрүттэрин, эрдэ хаайыыга ылыы балаһыанньатын туһунан, СССР Сэюстарын уонна сэюзнай республикалар хамуобунай сокуоннарын төрүттэригэр эбилэрэ уонна уларытыылары киллэрэрин туһунан; СССР Верховнай Советын Президиумун Ыйаахтарын биэрэгэтин туһунан.

Сэюз Советын уонна Национальностар Советтарын холбоһуктаах мунньахтарыгар мустубут дьон президиумга коммунистическай партия уонна советскай правительство салайааччылара киирэрэрин итинник көрүстүлэр.

«Советскай Сэюз аан дойдутаҕы балаһыанньатын уонна тас политикатын боппуруостарыгар» дакылааты ССРС атын дойдуларыҥы дьыалатын министэрэ, депутат **А. А. Громыко** оҥордо.

Аан дойдутаҕы балаһыанньаҕа уонна тас политика боппуруостарыгар биһиги партиябыт, советскай правительство уонна СССР Верховнай Совета, диэр А. А. Громыко, курдуттун улахан болдьоһоруун ууруллар.

Аан дойду билиигитэ балаһыанньатын, советскай тас политика чэпчэки турар соруктар дириҥ анализтара ССКП КК Генеральнай Секретара тов. Л. И. Брежнев коммунистическай уонна рабочай партияларга аан дойдутаҕы мунньахтарыгар ыытыллыбыта. Мунньах түмүктэрэ, кинигэ ыытыллыбыт докумуоннар аан дойдутаҕы коммунистическай уонна рабочай хамсааһыҥҥа летюминыгар эрэ буолбакка, ону таҥа историяҕа уонналлыннан даҕаны чаҕылхай страницанан киирэхтэрэ. Сэ курдук киниилэр көҥүл, түгэҕа суох буолуу, эйэ иһин норуоттар охсуһуулларыгар саҥа улахан суолталаах сүһүөх кэмнэри буолаллар.

ССКП КК бэс ыйынааҥы Пленумуун уураахтар, партийнай активтарга уонна үлэһиттэр мунньахтарыгар ССКП делегациятын мунньахха үлэтин үрдүктүк сыаналааһыҥҥа советскай государство тас политическай үлэтин сүрүн линиятыгар буолбут пролетарскай интернационализм уонна норуоттар доҕордоһууларын туһунан В.И. Ленин көрүстэрэ биһиги норуоппут кинг өйөбүлүн ылалларын туоһуттунан буолар. Билигини сүһүөх кэмҥэ биһиги тас политикабыт сүрүн хайысхалара уонна соруктара ССКП XXIII съезһин уураахтарыгар бынаарыллыбыттара.

ССРС тас политиката, диэн салгыыр дакылаатчык, бэйэтин сыалыныан атын социалистическай дойдулары кытта биирдэ социализмы уонна коммунизмы тутуу-хабар соһуоҕа суох буолуу, эйэ иһин норуоттар охсуһуулларыгар саҥа улахан суолталаах сүһүөх кэмнэри буолаллар.

ССКП КК бэс ыйынааҥы Пленумуун уураахтар, партийнай активтарга уонна үлэһиттэргэ туһаайыллаах. Советскай тас политика общественнай тутуллариттан тутулуга суох государстволар эйэлээхтик биирдэ олоруулларын принциптэрин утумнаахтык туруулаһар, аан дойду саҥа сэриитин күдьүһүннэти сатыыллар.

Дьэ оттон иһэн, диэн тов. Громыко төһөлөөн болҕойдоҕуна, Советскай Сэюз аан дойдуга кинг сайдыылаах сибээһи тутар бодоҕ державаларынан ааттаах социалистическай дойдулары кытта биирдэ социалистическай лагерьгэ Варшаватааҕы сүбэһэр дойдулара обүөбэй оруолу ылаллар диэн бэлиэтээтэ.

Эйэ иһин охсуһарытар, диэр этиитэн салгыы тов. Громыко, Советскай Сэюз аан дойду саҥа сэриитин төлө тардар күттал баарыгар атын государстволар болҕохтоорун курдуттун туһаайар. Бу күтталы утары охсуһуу, аан дойдуга күттал суох буолуутун иһин охсуһуу соруктара ордук сытыытык тураллар.

Советскай Сэюз агрессивнай халлаһардаах сэриилэри курдуттун утарара уонна утарар. Агрессия снэртибэтэ буолбут дойдулар кини оттуттэн өйөбүлү курдуттун ылаллара уонна ылыахтара. Советскай Сэюз, диэн ыйар дьыалаатчыт, бырааттыы Вьетнам норуотугар кини кэрдьыктаах охсуһуутугар комөлөөһүн уонна комөлөһүөҕэ. Советскай правительство Ближний Востокка балаһыанньаны политическайдык быһаарыыга хайысхалаах улахан суолталаах инициативаны көтөхтө уонна этиилэрэ киллэрдэ. Бу этиилэр, оҕо иһиттэр саамай кэнники кэмҥэ киллэраллыбыттар, бу өрөйуоҥҥа эйэни сиһиэр суоллары көрдөһүммэ улахан оруолу салгыы ылаллар.

Советскай Сэюз тас политикатыгар, диэн салгыыр тов. Громыко, Европатааҕы дьыалалар улахан уонна сүрүн миэстэни ылаллар. Үөскэйиннэ, диэр кини, Европаҕа биһиги позицияларбыт эрэллээхтэр. Социализм кылгыылара, Советскай Сэюз кини бэс сэюстаахтарын иҥсүллээ уонна тутулуга суох буолуулара хаачыллыннна.

Дакылаатчыт советскай-китайскай сыһыаннар проблемаларыгар тохтоото. Коммунистическай уонна рабочай партияларга аан дойдутаҕы мунньахтарыгар тиһэҕэрэ Л. И. Брежнев этиитигэр, советскай правительство бу дьыл кулун тутар 29 күнүгэр уонна бэс ыйын 13 күнүгэр Сайабылыанньаларыгар биһиги дойдубут, биһиги партиябыт уонна ССРС правительстволун Китайскай Народнай Республикаҕа сыһыанга принциппиальнай позициятын чуолкайдык этиллибитэ Китайга сыһыаннаһыыга биһиги политикабыт төрүттэнэр ССРС уонна КНР икки ардыларыгар доҕордоһууну чэпчэтэр туһэрии уонна салгыы сайыннарыы линиятын буолара үөскэтиллэр. Биллэн турар, хаһыак бэрэпэ провокациҥа быһаарыылаах охсуулуу бэлэҕэ турар.

Таб. Громыко улахан болҕохтотуун кинэ-айнах иннигэр турар бэс сааһай сытыы проблемаҕа —сэбиләниини үлүһүйүүнү тохтотуу уонна сэбиләниини суох оҥоруу проблематыгар үүрэр. Биһиги дойдубут, диэр кини, аан дойду саҥа сэриитин күтталын иччатыгар туһаайыллыбыт туһалаах хардыыны государстволар сэбиләниини бүттүүн уонна төлөрү эһиилэрэ буолуох эта диэнинэн салайтаралара уонна салайтарар.

Таб. Л. И. Брежнев коммунистическай уонна рабочай партиялар аан дойдутаҕы мунньахтарыгар этиитигэр, диэн бэлиэтээтэ А. А. Громыко, үйэни кэмнэн улахан суолталаах сорун быһыытынан сэбиләниилээх шэрээни тоҕо тардыы күттала түмүллэр оройуоннарыгар коллективнай көмүскэниҥ систематын оҥоруу соруга туруоруллубута. Билигини событиелэр хаамыыларынан коллективнай көмүскэниҥ систематын тэрийии Европаҕа кытта тэҥҥэ алҥаһа эмиэ сорук быһыытынан туруоруллар диэн ыйыллыбыта. Советскай Сэюз Европа уонна Азия державата буолан туран Азия норуоттара барыта эйэлээхтик олороболлорутун интэриэһэтэх. Бу идея аан дойдуга, ордук Азия дойдуларыгар кинг сэҥээриниҥ ылла.

Верховнай Совет трибуналыттан, диэр тов. А. А. Громыко, Советскай Сэюз аан дойдутаҕы балаһыанньата боҕо диэтэргэ бары төрүттэр бааллар. Ити барытын кэнниттэн ССКП КК уонна кини салайар кинэ—Политбюро күннэтэ суһэҕэнэҕэй үлэтэ, Советскай правительство, СССР Сэюстарын Верховнай Сэтиэтэ, кини Президиумун уонна комиссиялара, советскай-общественнай тэрилтэлэр уонна профсоюстар көдьүүстээх уонна активнай үлэлэрэ тураллар. Биһиги коммунистическай партиябыт уонна советскай правительство тас политиката бүттүүн советскай норуот бэйэ санаатын ойобулун ылар. Онуоха буолар кинэ күүһэ уонна көдьүүстээҕэ.

Советскай Сэюз, диэр түмүгэр А. А. Громыко, сир уруттар эйэ түһүтар биэтэгик уонна утумнаахтык турар. Кини норуоттар икки ардыларыгар доҕордоһуу политиката—ленинскай тас политиканы ыытар уонна ыытыаҕа.

Ити кэнниттэн депутаттар дакылааты дьүүллэһиигэ киирдилэр.

Колхоз председателэ—наука кандидата

Краснодар. Виктор Павлович Козаченко—Каменский орөйуон Ленин аатынан колхозун председателэ—сотрудниктаахта кандидатскай диссертациятын көмүскээтэ.

СНИМОККА: В. П. Козаченкоҥо факультет Ученай Сэтиэтин председателэ профессор В. И. Перемыкин, доцент А.М. Оленко институт научнай управлениетын секретара Е. И. Геращенко диссертациятын көмүскэбитинэн эҕэрдэлииллэр.

В. Шулепов фотота.

ССТА фотохрониката.

Оттоохуҥҥа толору күүһүнэн турунуоҕуҥ!

35 тонна

Кытаанах. Мания Нестерова салайар 18 киһилээх хелетүн звенота хоҕуһаҕа бир бастахынан киирбитэ. Кини бэйэлэ бир киһитинэн 30 тонна оту оттуурга обязательствалаабыттара. Ый бастакы декадатытар звено 35 тонна оту кэбистэ. Онон графигын аһары толордо.

Г. АФАНАСЬЕВ

ЗВЕНОВОД, КЫДАМАҺЫТ

Болтоҥо. Петр Афанасьевич бэйэ көлө звенотун салайар. Кини 10 отчуттаах. Оруоастаабыччылар А. Кузьмин, И. Сивцев ый бастакы күнүттэн үлэларын саҕалаабыттара.

Звеновод П. Кузьмин бэйэтэ кыдамаһыт. Бу күннэрэ кэбиһээччилэр Охтубут, Куруөлээх, Хатыҥ арыллаах диэн сирдэргэ бастакы отторуу тутуордулар. Барыта 150 центнер оту кэбистилэр.

СОРУКПУТ АГИТАЦИОННАЙ ҮЛЭНИ ТУПСАРЫЫ

ПАРТИЙНАЙ ОЛОХ

Сайыҥҥы кэмҥэ хонуутааҕы отууларга, фермаларга ыытыллар агитационнай үлэ туһунан бопуруоһу партбюро уонна олохтоох Совет исполкомун холбоһуктаах мунньахтарыгар дьүүллээн турар. Онно биирдиҥ звеноларыттан, фермалартан полит-тэрийээччилэр бигэргэммиттэрэ, үлэлэрин былаана оҥоһуллубута. Фермаларга туһааннаах бригадьыырдар уонна тыа хаһаайыстыбатын специалистара полит-тэрийээччилэринэн аналлылар. Оттон хонуутааҕы отууларга Н. Я. Местников, Д. Е. Егоров, С. Н. Картузов, В.М. Яковлев уо.д.а. агитационнай үлэни ыытыахтаахтар. Холобур, Н. Г. Слепцов механизированнай звенотугар полит-тэрийээччинэн Д. Е. Егоров, Г. Г. Винокуров салайааччылаах ыччат механизированнай звенотугар Н. Я. Местников аналлылар.

Итини таһынан сайыҥҥы кэмҥэ нэһилиэк сылдьар библиотекалары, агитпоходтары тэрийии былааннанар. От ыйыгар Силистээх ыччат-комсомольскай фермаҕын коллективын, атырдьах ыйыгар Болтоого бөһүөлэгин сулууспалаахтарын күүстэринэн агитбригадалар тэриллэн үлэлиэхтэрэ. Хонуутааҕы отууларга тиһигин быспакка лекциялар ааҕыллыахтара, бэсиэдэлэр оҥоһуллуохтара. Олор темаларынан аан дойду балаһыанньата, бастыҥ опыт, республика, оройуон олохторун сонуннара, үлэ, социалистическай куоталаһыы түмүктэрэ буолуохтара. Лекторданан коммунистар аналлылар.

Биһиги партийнай тэрилтэбит агитационнай-массабай үлэни ыытыытыгар ыйга биирдэ тахсар Болтоого нэһилиэгин Советын исполкомун, партийнай-комсомольскай уонна профсоюзнай тэрилтэлэрин органа «Рабочай» диэн эрчим хаһыата улахан тирэҕинэн буолар. От ыйын 1 күнүгэр диэри бу хаһыат алта нүөмэрэ тахсыта. Ону таһынан от үлэтигэр бэлэмнэнии күргүөмнээх күннэрин кэмигэр кини суһал сигнала «Молния» 3 аналлаах нүөмэри таһаарда. От хомуурун кэмигэр «Рабочай» хаһыат редколлегията декада аҕыын «Бойобуой листоктары» таһаарыаҕа.

Аан дойдутааҕы коммунистическай уонна рабочай партиялар Москватааҕы Сүбэ мунньахтарын матырыйаалларын үөрэтии ыытыллыаҕа. Маныаха пропагандистарынан эмиэ коммунистар аналлылар. Сүбэ мунньах матырыйаалларын үөрэтэр пропагандистарга аналлаах семинары от ыйын 9 күнүгэр ыыттыбыт.

Кырдьыгы кистээбэккэ эттэххэ, билигин анаммыт полит-тэрийээччилэр, политинформатордар, агитатордар, биһиги эттүбүтүттэн хонтуруол суоҕунан, мөлтөхтүк үлэлииллэр. Фермаларга сэрэхтиин сылдьааллар, сороктор үлэбиттэр сайылыкка тахсыбыттарын кэннэ олох да үктэнэн көрө иликтэр. Иннинитин рабочайдар ортолоругар политическай-массабай үлэни билиҥҥи кэм көрдөбүлүгэр эппиэттиир гына тупсарыыга биһиги партийнай тэрилтэбит уонна кини бары коммунистара дьиҥнээхтик ылсыах тустаахтар. Кэлэр өттүгэр анаммыт полит-тэрийээччилэр, агитатордар үлэлэрин күннэтэ хонтуруоллааһын, кэмиттэн-кэмигэр кинилэр отчуоттарын партбюроларга уонна партийнай мунньахтарга истэр буолуу практиката олохтонуох тустаах.

Н. ИГНАТЬЕВ,
Болтоого отделениетын партийнай тэрилтэтин секретара.

СОВЕТСКАЙ ПРОФСОЮЗТАР БОЙОБУОЙ ПРОГРАММАЛАРА

Коммунистическай уонна рабочай партиялар мунньахтара ылыммыт докумуоннара билиҥҥи сүһүөх кэмҥэ аан дойдутааҕы профсоюзнай хамсааһын сыалларыгар уонна соруктарыгар эппиэттиир. Ити туһунан от ыйын 7 күнүгэр ПСБСКС Москваҕа буолбут пленумун ыытыылаахтара эттилэр.

Пленумҥа коммунистическай уонна рабочай партиялар аан дойдутааҕы мунньахтарын түмүктэрин туһунан дакылааты ССКП КК Политбюротун чилиэнэ, ПСБСКС председателэ А. Н. Шелепин оҥордо.

Пленум коммунистическай уонна рабочай партиялар аан дойдутааҕы мунньахтарын түмүгүн туһунан ССКП КК бэс ыйынааҕы (1969 сыл) Пленумун уураахтарын, таб. Л. И. Брежнев баһылыктаах ССКП делегациятын үлэтин толору биһирээн уураабыта. Ылыллыбыт уураахха ССРС идэлээх союзтара ССКП КК бэс ыйынааҕы Пленумун уураахтарын уонна мунньах докумуоннарын бэйэлэрин бойобуой программаларынан ааҕыналлар.

Горнай Алтай. Кош-Агачскай райпотребсоюзун продавец-шофердара Асерхан Муграшев уонна Зыяда Кобдыбаев сылы эргиччи сэлиэннэлэри итиэннэ чабааннар тохтуур сирдэрин кэрийэ сылдьан промышленнай табаардары, аһы-үөлү атыылыыллар.

Снимокка автолавкалар Кош-Агачскай оройуон Калинин аатынан колхоһун саамай уһук, муора таһымыттан икки тыһыынча метр үрдүктээх сиргэ турар чабааннар тохтуур сирдэригэр кэлбиттэрэ кестер.

Маннык үлэлээн продавецтар былааннарын ыраахтыынан аһара толороллор. Оттон кэлиилэринэ кинилэргэ махтала суүнэ.

Е. ЛОГВИНОВ фотота. — ССТА фотохроиката.

НАРОДНАЙ хонтуруол КОМИТЕТЫГАР

Көрдөбүлү, хонтуруолу мөлтөтөн...

Народнай хонтуруол оройуоннааҕы комитета Амма сельпотугар табаары көрүү-харайыы уонна итэҕэстээһинни, уоруйу утары охсуһуу туругун туһунан боппуруоһу көрдө. Маныаха бу сельпоҕа туһааннаах боппуруоска кэтэмэхтик сыһыаннаһыы таһаарыллыбыта, материальнай эппиэттээх үлэһиттэр табаардары сүтэриилэригэр, итэҕэстээһиннэригэр уонна буорту оҥоруулары гар көрдөбүл, хонтуруол олохтоммотоҕо көһүннэ. Ол түмүгэр табаар буорту буолуута, алдьаныыта, итэҕэстээһин үгүстүк таһаарыллыбыт. Аҕардас 1968 сыл иккис аҥарыгар уонна бу сыл бастакы кыбартаалыгар 3166 солкуобайдаах араас табаардар итиэннэ 6940 солкуобайдаах тара сүтүгэ—барыта 10096 солкуобай суумалаах почоот сельпо суотугар уһулуллубут. Оттон инструкция быһыытынан 100 солкуобайтан ордук суумалааҕы списаниеҕа таһаарыы аактатын райпотребсоюз бырабылыанньата бигэргэтиэхтээх этэ. Ол эрээри маннан эпиэттэр сүрүн аактаны сельпо бырабылыанньатыгар бигэргэтиитэ дьүүллэһиллибит. Буруйдаахтар материальнай эппиэккэ тардыллыбатахтар.

Сельпо бырабылыанньата сорох түбэлтэлэргэ эрэ үрдүкү тэрилтэлэр модьуйууларынан үлэһиттэри төлөбүргэ тардыталаабыт. Ону даҕаны почоотугар төлөрү төлөппөккө, сүрүн хааһаастарын үстэн биирин эрэ кэригин туттуталаабыт. Буорту буолбут алдьаммыт аатыран продавец Козлова Д. Г. подотчетуттан 37 килограмм ынах этэ, 13 килограмм туустаах балык, 53 килограмм туустаах оҕурсу, 16 бытыылка араас арыгы, оттон продавец М. Капитоноваттан 40 килограмм саахар «уута түһэн сытыйбытынан», 6 гарнитура «кутуйах сиэбитинэн» диэн аатаан сельпо почоотугар списаниеҕа таһаарыллыбыт.

Ити курдук үлэһиттэр подотчеттарыгар бириэмэтигэр инвентаризация ыытыллыбат, лавочнай комиссиялар үлэлээбэттэр. Учуот-отчуотунас туруга мөлтөх. Ол түмүгэр сельпоҕа уруһ үлэлээн баран атын сиргэ көспүт дьон подотчеттарыгар 4284 солкуобайдаах аҕардас куул таарата сылдьар. Оттон шофер В. Дуранов 3577 литр бензиннэ иитиннэстээх. Ыскылаат урукку сэбиэдиссэйэ Кириллин Н. В. подотчетугар баар табаардары 1968 сыл баланан ыйытан күн бүгүҥҥэр диэри ситэри туттара илик. Маннык уһатыыттан табаардар, бородууктара буорту буолар кыахтаммыттар. Народнай хонтуруол комитетын үлэһиттэрэ бэрэбиэркэлээһиннэринэн эрэ булпут Диодоров Е. П. буорту буолбут 172 кг таһаҕын этэ киниэхэ төннөрүллүннэ. Ыскылааттарга өрөмүөн кыайан ыытыллыбат. Онон табаары, бородууктаны үөн-көйүүр сиэһинэ, буортулааһына таһаарыллар.

Сельпо бырабылыанньата итэҕэстээһини, уоруйу утары охсуһууну мөлтөппүт, ону аайан сорох түбэлтэҕэ бэдэр итэҕэстээһиннэри хаанныт да учуокка ылбакка кистиир сыыһа суолга турбут. Ол курдук урут 1966 сыллаахха 467 солкуобайы итэҕэстээн үлэттэн ууратыллыбыт Диодорова А. Е. иккистээн продавецынан ылыллыбыт. Кини ааспыт сылга алтынньыга ыытыллыбыт инвентаризация түмүгүнэн 1475 солкуобайы итэҕэстээбит. Ону аахсыбакка, куоталаһыыга бастарыы сабан кэбиспиттэр. Диодорова салгыы үлэлээбит уонна бу дьыл алта ыйыгар 1677 солкуобайы итэҕэстээбит. Бэс ыйын ыйыгар сонтоох көрүү-харайыы суоҕунан туһаннан гражданин Алексеев арыгыны уоран холуобунай эппиэккэ тардыллыбыт.

Сельпо бырабылыанньата итиннэк бэдэр итэҕэстээһиннэри сельпо почоотугар списаниеҕа таһаарыынан үлүһүйбүт. Сороҕор суолтатыгар эрэ төлөбүр олохтообут. Ону даҕаны бириэмэтигэр кэстиирэ кыһаллыбатах. Итэҕэстээһини сэрэтэр дьаһаллары эрдэттэн ылбатах.

Кадрдары бөҕөргөтүү үлэ баланнаахтык барбат. Үлэһиттэр ортолоругар интэр-ойдэтэр, кинилэр квалификацияларын үрдэтэр үлэ мөлтөхтүк тэриллибит. Табаары, бородууктаны тута сылдьар дьоннору кытта материальнай эппиэтинэс туһунан дуогабардар ситэ оҥоһуллубатахтар. Сельпоҕа ардыгар нэһилиэнньэ наадыйыытын учуоттаабакка эрэ атыыга барбат табаары, бородууктаны араллан мунньан кэбиһэн чахчылара баалар. Холобур, билигин 19243 баанка үүт, 209 дьааһык галет, 17 буочука сымыыт бороһуога, онтон да атын араас табаардар сыталлар. Кинэ эргиэн үлэтигэр ыарахаттары эрэ үөскэппит.

Бу сельпоҕа государственнай кассовай дьиссипилиинэни кэһии бэйдык кэһии чахчылара эмиэ баалар. Ол курдук продавецтар атыыттан киллэрбит харчыларын бириэмэтигэр туттарбаттар.

Ыйыллыбыт итэҕэстэр сельпо үлэтигэр сорох ыарахаттары үөскэппиттэр. Ол да иһин кини сыл аҥардаах былаанын 96,3 бырыһыан эрэ толорда.

Комитет боппуруоһу дьүүллээн баран буруйдаахтары эппиэккэ тарта. Кооперативнай общественнай бас билиини көрүүтэ-истиигэ, итэҕэстээһини уонна буортулааһыны утары охсуһууга эппиэтинэһэ суох сыһыаннаспыттарын иһин старшай бухгалтер Макарова Е. И. бырыгабар, эргиэн сэбиэдиссэйэ Дьячковскай А. З. кытаанах сэрэтии биэрилиннэ. Комитет сельпо председателэ Яковлев М. И. эппиэтинэһин туһунан боппуруоһу кини уопсуката кэлэр дьиэри тохтотоорго биһаарда. Сельпо бырабылыанньата социалистическай бас билиини көрүүнү-харайыыны тупсарарыгар, итэҕэстээһини, уоруйу утары охсуһууну күүһүрдэллэригэр ити туһунан боппуруоһу эргиэн үлэһиттэрин мунньахтарыгар дьүүлгэ туруорарыгар соруйдахтара. Комитет итэҕэстээһини, уоруйу сэрэтэр дьаһаллары эрдэттэн ылары, буруйдааҕы эппиэккэ тардан иһэри модьуйда.

„САҤА ОЛОХ" СУРУЙУУТУНАН

Бу дьыл кулун тутар ыйын 15 күнүгэр биһиги хаһыаппытыгар «Кэлүүнүн көччүйэр» диэн тобулаах ыстатыйа тахсыбыта. Ити ыстатыйа сүнньүнэн народнай хонтуруол оройуоннааҕы комитетын председателэ таб. Захаров С. А. маннык эппиэти киллэрдэ:

Ыстатыйа народнай хонтуруол комитетын инспектордарынан бэрэбиэркэлэннэ. Ол түмүгэ профсоюзнай тэрилтэ местковугар туруорулунна. Таб. Макаров С. М. үлэҕэ мөлтөхтүк сыһыаннаһарын, администрация сорудахтарын сороҕор кэмигэр толорботун, үлэҕэ хойутаан тахсарын, эрдэ барарын, толоруллар да кэмнээх үлэни онно суоҕунан кыаллыбатын дакаастыы сатыырын иһин местком киниэхэ быыгабар биэрдэ.

Ол гынан баран «Макаров С. Н. техникаҕа сыһыана суох эрэйи масыына, трактор уруулуттан түспэт» диэн суруйуу олоҕо суох. Кини 1968 сыл ахсынньы 20 күнүгэр оройуоннааҕы производственнай управление квалификационнай комиссиятыгар туттаран үһүс кылаастаах тракторист-машинист, дипломнай бараанатарын ылбыт. Администрация модьуйуутунан бэлэмэ хаһаайыстыбаннай үлэтигэр автомашинанан 2—3 төгүл үлэлии сылдьыбыт. Балыыһа тракторынан мас тиэйэ сырыттаҕына сыарҕата алдьаммытыгар кини буруйа суох.

Макаров администрацияттан көҥүллээтэн Чычаантаа тракторынан эргэ дьиэтин көһөрөн киллэрбитэ кырдьык. Оччоҕо кини трактор үлэтигэр харчытын толуу илик. Бу дьыалаҕа кинини баран бухгалтер Местников П. Г., завхоз Макаров Т. Н. буруйдаһынан биирдиилээн үлэһиттэр техниканы туһаммыттарыгар ахсаан ыытыллар илик. Итинэн сибэстэрэн от ыйыгар иһэннэ техника туһаммыт рабочайдары, сулууспалаахтары кытта ахсааны бу тэрээһингэр администрацияҕа сорудахтанна.

Өлгөм үүт иһин охсуспаттар

Сүөһүттэн ыалдьар айы-ылы дьалхааныга, сылгыгаралар кордоралдьорунан, совхоз Болтоҥотоорут отделениета куһаҕана суох түмүктээх. Ол курдук үүт ыамыгар сыл аҕардаһаҕы графигын 364 центнеринэн аһаран, сорудаҕын 117,2 бырыһыан толордут. Ити иһигэр отделение хабар Кындаллааҕы бириигэдэтэ былааныны 132, оттон Харбала бириигэдэтэ 234 центнеринэн аһардылар. Маныах кордоруу аахсыт сылга ыалдьаҕы бириимэтигэр сантарбыттарын, сайыныгы күөҕү таба туһаныаны, ыаах сүүтүгүн, ыам көтүүтүн тэһааргбатах түмүгэр ситиһиллибит.

Отделениеҕа Слепцова Х. Г., Седалищева Е. Д., Попова П. М., Местникова З. И., уо.д.а. курдук 6 ый устата хас биирдии ынахтарыттан 800-тэн тахсалыы килограмм үүтү ыабыт ыанньыксыттар бааллар. Бу кэмҥэ үүт ыамын былаанын Силиэгэс фермата (старшай Слепцова Х. Г.) 16097, Долборуктаах (старшай Егорова Е. В.)—12623, Чыыдаайы (старшай Попова П. М.)—3320 килограмынан аһардылар. Ити, уопсайынан сана тарыйан кэрэр буоллахха, бары эрэ-дьэ үчүгэй курдук. Былаан аһарыллан иһэр. Ол эрээри дьиҥнээхтик ырытар буоллахха, үүт ыамын өссө дьиктэр ыкааһар ситэ туһаныллыбаттара көстөр. Холобур, быһыытынан ити үөһээ ааттаммыт фермалар үүт ыамын бэс ыйдааҕы графигын толорбуттарын үрдүнэн ситэ...

...орайуон хаһаайыстыбаларын үгүс ыанньыксыттара 1000-тан тахсалыы кг үүтү ыабыттарын тэҥнээн көрүөххэ сөп. Холобур, Эрэлик Эрэстиин аатынан колхозтан хас биирдии ынахтарыттан Булыжева А. Т. 1241, Тарабукина В. К. 1045, Анемподистов В. С. 1123, Нестерева А. Н. 1222, Ленин аатынан колхозтан Абрамова М. А. 1040, Дмитриева В. Н. 1081 килограмм үүтү ыаары ситистилэр. Манан көстөрүн курдук, отделение үгүс ыанньыксыттара орайуон маанылары ыабыт үүттэрин 50 эрэ бырыһыанынан тиийэ сатаатылар. Оттон Ефремова ики тыһыынчалаахтар хамсааһыннарыгар киирсибит сэрэх ыанньыксыттар ситиспит көрдөрүүлэрин үстэн биирин эрэ кириитэр тиийэстэ.

Маныах ики аҕы түмүк туохтан тарыста? Бастатан туран, үүт ыамын графигын баар ис кыахтары үөрэттэрбэккэ, бары ситуация ырытан кэрэбэккэ эрэ толорбуттар. Иккиһинэн, отделение уонна бириигэдэлэр салалталарын рабочайдар да этиилэрэттэн киһи үүт иһин охсуһуу суоҕа буолар. Онтон отделение курдук ики тыһыынчалаахтар хамсааһыннарын оҥорбут бириигэдэ суоҕа, сайынгы түөрт ыйга үүт ыамын үрдэтии кыстык-күөдэр ыҥыраннылларын ...туллаһыннарбатаҕа дараны туоһулуур. Бириигэдэлэр бирдэ киэҥ сыыдамыгар: «Сайыныгы ыйдарга сылааҕы үүккүт 66 бырыһыанын ыыр сорутахахыт»,—диэн этиитинэн буолуут.

Үүт ыамын намыһаарын үһүс суол бириинчитинэн обин аһылык хааһын да көрүү ситтибибэт буолар. Хайа да фермаҕа сылдьан обин аһылык туһунан ыйытталастахха, анта үчүгэйиг бараһын дьахха айылаах, соһуйа истэбэр. Тоһо үүтү ыыр быланнахтарын уонна толоруулаах ыйдарын билбиттэр. Итиниэ чахчыны Долборуктаах, Чыырдааайы фермаларыгар көрүөххэ сөп. Ыанньыксыттар ики ардыларыгар социалистическайдыы куоталаһыы хаттар эрэ тэрилэр. Сэрэх фермаларга кыһыл муннуктар, кордоруу дуоскалара, кинэ сылдьар библиотекалара суохтар. Манна да көстөр атаммыт политэрийбэр, политинформаторрор, агитатордар сылдьыбаттара, дьону кытта улэ суоҕа. Итилэр бары холбоһон сүөһүттэн ылыллар бородуускуйаны үрдэтиигэ хамыск да бодоммо эрдэрэбат туһунан этиллэр. Отделение уонна бириигэдэлэр салайааччылара үүт ыамын графигын тууллан абарыыан ускуйбуттар, ыан улэ бу салаатыгар ики уочараттаах сорудуннан кыахтары дириирга тийбэбат.

Үүт ыамыга отделение сыл аҕардааҕы ситиһиитэ өссө да кыра. Ол курдук ... ыйга аасыттан 800-тан тахса кг үүтү ыабыт ыанньыксыттар ахсааннара олус аҕыйах. Орто кордоруу 600 эрэ килограмтан тахса. Өсөӧ обин аһылыгы ... сайыннарар дьаһаллар ... социалистическайдыы куоталаһыыны дьиҥнээхтик тэрийэр, дьону кытта улэни уһуннахтык ыытар буоллар үрдүк көрдөрүүлэри ыыр кыахтар баалара өссө да ситэ туһаныллыбатах. Онон отделение уонна бириигэдэлэр салалталара фермалары комбикорманан дьаһайар хаачыстыбаларын ... Ити сүөһүттэн ыалдьар айы-үөтү дьалхааннга биир бэһаарар оруолу ылыаҕа. Иккиһинэн, дьон ортотугар политическай-массабай улэни тупсардахха, бастыҥнар опыттарын киэҥник тарҕаттахха, В. И. Ленин төрөөбүтэ 100 сылын туолуутун үлэһит кэрэ балаһыырдаах көрсөр иһин социалистическайдыы куоталаһыыны киэҥник тэрийдэххэ. Итилэр буолуохтаахтар отделение, бириигэдэлэр салалталарын, партийнай тэрилтэ, олохтоох Совет тирээн турар сорудахтарынан.

С. АЛЕКСЕЕВ,
бэһиэги аналлаах корр.

СЕМИНАР ЫЫТЫЛЛЫННА

Сүбүрүскай аатынан совхоз Болтоҥотооҕу отделениетын категориалаах сүһүөх партийнай тэрилтэтэ агитатордарга, политинформаторрдорга, лекторрдорга, кэйинэх агитаторрдарга аналлаах семинары ыытта. Семинарга коммунистическай уонна рабочай партиялар аан дойдутааҕы Субэ мунньахтарын түмүктэрин туһунан ССКП райкомун пропагандаҕа уонна агитацияҕа отделын пропагандиһа Неустроев И. Д. лекциятын истилэр. Маны таһынан совхоз сыл аҕардааҕы хаһаайыстыбаннай улэтин түмүктэрин туһунан совхоз экономиһа Соловьев П. С. кэпсээтэ.

Коммунистическай улэ ударнига, коммунист Степан Кириллович Лыткин хайыс да сылын оҕолорго бэйэтин иһэрэкуула ... ... киномеханик буоларга ... тирин туһунан бэһиэги хаһыаныарын ... сурутан турар. Аммa орто ... киномеханиктарга ...

СНИМОККА: кружуок ... дьарыгыраллар.

П. СЕДАЛИЩЕВ фотота.

В. И. Ленин нэриэотэринэн

Итэҕэтэр грамота туттарылынна...

Комиттэн-кэнигэр хаһыаттарга, ону государство чрезвычайнай уонна полномочнай посола Кремльгэ бэйэтин итэҕэтэр грамотатын туттарбытын туһунан ССТА информацията таҕаарчы. Дьэ ол кэмтэн ыла ити посол Советскай Союзка бэйэтин дойдутун официальнай представителэ буолар.

ССРС 104 омук дойдуларын кытта дипломатическай сыһыаннаһыыны олохтоото. Москваҕа 85 дойду посольстволара бааллар. Оттон биһиги дойдубут сир шарын 89 государстволарыгар дипломатическай представителлэрин тутар.

Советскай Союз дипломатическай сыһыаннаһыыны олохтообут бастакы государстволарынан Афганистан, Германия, Иран, Латвия, Литва, Монголия, Польша, Турция, Финляндия уонна Эстония этилэр. Быйыл ыам ыйыгар Афганистаны кытта дипломатическай сыһыаннаһыы олохтоммута 50 сылын туолан ааста.

В. И. Ленин сир шарыгар Советскай Союһу кытта атын социалистическай государстволар баар буолар кэмнэрэ кэлиэҕэ диэн ыралыыра. Кинилэрэ кыттары биһиги сыһыаннаһыыбыт пролетарскай интернационализм принциптарыгар олоҕуруохтаах диирэ. Итэҕэтэр грамоталары туттарыы—үөрүүлээх уонна ииниэтээх бараадак.

Посольство дьиэтигэр ССРС Верховнай Советын Президиумун Председателин түс бэйэтин массыыната тиийэн кэлэр. ССРС Атын дойдулардааҕы дьыалаларын министерствотын протокольнай отделын сэбиэдиссийэ посолу Кремль Улахан Дыбарыаһыгар ыҥырар уонна кинини арыаллыыр. Кремльгэ ону тэҥэ посольство атын дипломатическай сотрудниктара эмиэ барсаллар.

Посолу Кремльгэ киирэр аанна ССРС Верховнай Советын Президиумун представителэ көрсөр. Оттон Дыбарыаска киирэргэ—Дыбарыас комендана. Дипломаттар кэтэйэр косно аһаллар. Кинилэр бары парааднай формалаах мундирдаах эбэтэр фрактаах, биитэр хара костюмнаах, орденнарын ... туолуохтаахтар.

Орүобуна болдьоммут бириэмэҕэ ики оттуттэн аанныалын итэҕэтэр грамоталары туттарар саалаҕа биир оттуттэн ССРС Верховнай Советын Президиумун Председателэ уонна атын официальнай дьоннор, оттон атын аанынан посольство посола итинэ сотрудниктар киирэллэр. АДДьМ протокольнай отделын сэбиэдиссийэ Советскай государство баһылыгар посолу билиһиннэрэр.

Посол бэйэтин тылынан тыл этэр. Онтон секретарыттан итэҕэтэр грамоталаах паапканы ылан Советскай государство баһылыгыгар туттарар. Советскай государство баһылыга харда тылы этэр. Ол кэнниттэн кинилэ посол посольство дипломатическай сотрудниктарын билиһиннэрэр.

Бу сиэрэмиэҕэ ССРС Верховнай Советын Президиумун Председателэ саҥа посолу кытта босиэдэлиэтиитинэн түмүктэнэр. Советскай государство баһылыгын түс бэйэтин массыыната посолу бэйэтин посольствотыгар илдьэр.

...Итэҕэтэр грамота туттарылынна. Ол аата өссө биир государствоны кытта сибээстэйии олохтонно.

Б. ЛУКЬЯНОВ,
ССТА КОРР.

![Редакцияҕа суруйаллар]

Редакцияҕа суруйаллар

Киһи хомойор суола

Бэһиэги дойдубутугар сиһик туһугар кыһамныы бастакы миэстэҕэ турар. Бу бэйэтин курдук босыстуой колхозтаахтар улэбиттэн баттыгы наука улуу арыйыыларыгар тиийэ барыста киһиэх туһалыыр. Ону ардыгар сиэтэ сыыппалыыбаттар. Киһи туһугар кыһамныы тэттэн ылар. Бүгүрбүҕэ буолбатах түбэлтэ да буолар, ким ыанньыттары хатан, баанытаан аһыныыны баһарабын.

Хайахсыт бириигэдэтин бириигэдьирэ Васильев Михаил Егорович ардыгар кини туһугар, дьон кыһаллааччыгар хаһайбат. 1967 туту ветерана Тарасов Лука Лукич ыарыхан ыарыы кэнниттэн Якутскайга олбутэ. Ону куоракка баар оҕото Майа самолетунан Майаҕа диэри таһаартарбыта. Онтон массыынанан аралытылыахтаах этэ. Михаил Васильев отчолорго шофер этэ. Колхоз партиомун секретара киирэн таһааларыгар дьаһал биэрбитин үрдүнэн, таб. Васильев аккааһаммыта. Хайаалларай, атын массыынаны көрдөөн ыыталлыарыгар тиийбиттэрэ. Онон бокуонньук биир сутукаан хойутаан тахсыбыта.

Быйыл ахсынньы бүтүүтүгэр Хайахсыт олохтооҕо Н. Филиппов 13 саастаах оҕото эмискэ ыараханнык ыалдьыбыта. Олохтоох балыыһаҕа врача Дмитрий Софронов, оҕо мүнүргэһэ ыалдьыбытын билэн, оройуон балыыһатыгар борт түргэнник киллэрэргэ этиитэ. Н. Филиппов массыына көрдөөн оҕотун балыыһаҕа киллэрээччилэригэр бириигэдьир Васильевтан көрдөһүтэ. Ону бириигэдэ:

—Соротох Савин шофер массыыната баар да, иллиэ суох, ким таатарбайт. Оройуоннан дуу, хайдахтаан дуу массыынаны көрдөс,—диэн комаиэстэбэр. Ол иһин кыһалаллаах киһи шоферу сыл көбүүтүгэр, сүүт хаһан турҕарына, үрүксүгэ биһиги колхозпут бастыҥ улэһитэ, колхоһунай бэйэтин кытта ... оройуон балыыһатыгар киллэрбитэ. Онуоха бириигэдьир таб. Васильев:

—Бүгүҥҥү күн таах хаалла. Оҕо ыарыытын хахсаа массыына сүүрдэрин...—диэн шоферу мохнуота.

Оттон ол оҕолу сонно балыыһаҕа киллэрэн кытта хирург Н. Игнатьев операция оҥорбут. Хаһаа-үйэҕэ мүнүргэһэ тэстибит, ыаратык да хойутаабыта буоллар дьиэлэ табыллыа суох обит диэбит. Бу оҕо куоратынан оҕоһин ыйтан оргуу ...

Онтон бэйэм сайын бас ыйыгар мин эмиэ, мунурдахтынан эмискэ ыалдьаммын, улахан ыалдыаҕа киирпитим. Олохтоох эттэр оройуон балыыһатыгар киллэрбэр ... Бириигэдьир таб. Васильевка киирэммин оройуон кинигэр дуу, мунсатар Дириҥгэ диэри ... кам ыраахтарарыгар кордоһуум. Онуоха кини ... ... массыынам суох диэн кэбистэ. Дьэбэр тахсан тарбар тиийдим. Бу күн туох да транспорт көстүбэтэ. Сарсыныгы күнүгэр, ону ... Иван Попов диэн шофер оройуон балыыһатыгар киллэрбитэ. Сонно тута ... операция оҥорбуттара ...

Дьэ итиниэх ... туһу... бэттэлэри ахтан туран, ... тун бириигэдьир таб. Васильева дьон кыһалдьатыгар кыһамньыта ... бэрээдэк ... рабыя.

Б. АРХИПОВ,
Хайахсыт нэһилиэгин олохтооҕо.

СУБУОТА БАЛАҺАТА • СУБУОТА БАЛАҺАТА • СУБУОТА БАЛАҺАТА

„Кураанах чэй“

Чурапчыттан оройуон үһүс учаастагар мотоциклынан айаннаан иһэбин. Арай били тимир ааҕыс холбуур тайаан тройһун быһа котон кэбистэ. Оччуккабын өмүрдэн бадахтаах өгөстөн салгыы айаннаатым. Аара тардылламмын, онуоха куйааһа да бэрт, олус уталым, кырдьыга, аччыктаатым даҕаны. Билэр ыалым дьиэтин иттигэр тимиян тохтоотум. Дьиэҕэ киирбитим, оҕонньордоох эмээхсин баллар эбит. Эр-симээр сэһэргэһэн иһэн, хайа-хайабыт тугу даҕаны тобулан кэпсээбэккэ тохтоон хааллыбыт. Ол олорон кэрдэххинэ дьылдьаах оҕонньор эмээхсинигэр имнэнэр, тугу эрэ соруйар курдуга. Урут миэхэ хоммут, сылдьыбыт киһи быһыытынан, малдьыттаары гымматын эмээхсинэ сөбүлээбэтэ быһыылаах.

«Кэбис, кырдьаҕас дьону моһуоктаамыым» — дии санаан тахсан бардым. Бу сырыыга тыллаһан да туран утахтаары, иккис малбар киирэбин. Бу ыалым кыра салыыттан бэриэ диэн бодоруһан, доҕордоһон улааппыт дьонум этэ.

Дьиэлээхтэрим да эр күттэрэ бэрбэтылар, Лариса чэйин, аһын тардыттан барда. Оттон Ньукулай кулу-үөрэ кэпсэтэ, сэһэргэһэ, кыра кыыһын бачыыгкатын быатын баайа олорда. Дьэ онтук иэтиг көрсүһүү уота-күөһэ уһарыйан иһиккэ, туттунуугаһа суох мугутаах:

— Утахтым, аһым киирдим, — диэн айахтатан кэбистим.

Онуоха Лариса:

— Кураанах чэй баар, баһаалыста, аһаа, — диэтэ. Таксаммын кинбин суунa туран иһиттэхпинэ Ньукулай кэргэнигэр тугу эрэ сибис гынар. Онуоха Лариса:

— Суох ээ, — диэбитин чуолкай иһиттим. Онтон олус диэн кыһыйа санаатым. Эмиэ били ч тыһулан кэпсэтии буолла быһыылаах. Сатамматах да баҕайы, доҕор. Аны арыгыта суох ыаллар киһини аһатан таһаарбат буоллахтара үһү...

Остуолга сүөгэй үүттээх хойуу чэй, килиэп, саахар, арыы, ыһаарыламмыт илим собото, буспут сымыыт тардыллыбыт.

— Мин чэйим ханнаный? — диэн ыйытабын.

— Иты эйиэхэ куттум ээ, — диэн баран дьиэлээх дьахтар симиттэргэ дылы гынна.

— Ээ, бу барыта миэхэ тардыт аскыт дуо? Оттон мин кураанах чэйи кыһа-кыһа сиир кыһалҕалаапыҕым дии санаабытым...

Дьонум мин хаадын тыыбарксэр үөрэммит буолан, өһүргэммэтилэр, хата күлүстүлэр. Итиитэн салгыы биһиги ардыгар малдьыты чэйдэтээри марахаттарга түбэһэрбитин ырытыстыбыт.

— Сочотото суох ээ, — билэр да киһиг буоллун, арыгыта суох эрээри аһаан таҕыс диэххин тылыг тахсыбат, — диир Лариса.

— Ыгырыллан бардахха баҕас бүтэй эрэнэрэн олоробун, — диэтэ Ньукулай. — Эмиэ атын баҕайы культура.

Оттон мин этэбин:

— Саха сайаҕас, малдьытымсах. Мин ийэм киирбити барытын кэриэтэ сайын «утахтаан», кыһын «итии иллэрэн» ыытара. Биһиги ол үтүө үгэстэри туттуһарбыт тоҕо сатамматый? Ыалга киирэн көннөрү утахтаан, билтэр аһаан, күүһэнэ түһэн таксарбыт туох итоҕастаах үһү.

Мин бу суруйарым сонун буолбатах. Манныык түгэннэри урут «Кыым» хаһыакка профессор А. Е. Мординов, журналист В. Алексеев эмиэ суруйан тураллар. Дьэ, санааны аһаҕастык кэпсэтиэҕиҥ. Ким хайдах малдьыттыырый, күндүлүүрүй?

Н. КОРЯКИН.

КАТУНЬ — ТУРИСТАР ӨРҮСТЭРЭ

Горнай Алтай устун туристар тоҕус маршруттара барар. Киниләр өрүстэри, куөллэри, хайалары угуордаан, эмпэрэлэри чиэрэс аһаллар. Маннааҕы туристическай базаларга быйыл сайын 15 тыһыынча киһи уоппускаларын атаарыахтара.

«Катунь» турбаза былырыын тэриллибитэ. Быйыл саас кини кыраайга маҥнайгынан туристары ылла, Алтайга маҥнайгынан сайынны сезону аста.

База олохсуйуллубут хайаларыгар айылҕа бэртээхэй микроклимата эйбыт. Кыһын мання иингэс, саас даҕаны, ырааҕ атын оройуоннарыттан эрдэ кэлэр. Ол биричинэтэ — бу тайҕа быһыынааҕы Катунь өрүһү бэтэ үрэр ииҥгэс тыаллар. Ол эрээри бу сирдэр-уоттар саамай үчүгэйдэрэ — айылҕа тыытыллыбатах кэрэтэ.

СНИМОККА: турбаза таһынааҕы тайҕа быһыынааҕы Катунь өрүс биэрэгэр.

Е. ЛОГВИНОВ фотота. ССТА фотохроникэта.

Эн туттар матырыйааллыҥ

Мас силимэ

Силими үлүрүтэргэ тиэхническая суулаан баран өтүйэнэн үлүү сүүсүллэр. Ол үлтүрүйбүт куһуогу силим оргутар кыра иһиккэ угуллар уонна силими сабар эрэ гына хос температуралаах саҕа сылаас ууну кутуллар. Ону 8-12 чаас, силим сымныар диэри туруорулар. Ол эрэ кэннинэн оргутуохха сөп. Оргутарга улахан иһиккэ уу кутуллар уонна уокка туттан оргутуллар. Үрдүгэр силимнээх иһити уурулар. Маныаха электрическэй билиитэни эмиэ туттуохха сөп. Примуска оргутар буоллахха, олус тэлэннүрбэтин курдук гына кыһаныахха наада.

Силими уута сүүрэллан атаргас убаҕас масса буолуор диэри оргутуллар. Ол эрээри адьас буһан хаалыар диэри оргутуллубат. Бустаҕына саҥа силимнэр хаачыстыбата мөлтүүр. Оргоһуллубут силим олус хойуу буолуо суохтаах. Киниэхэ сиипинэс тытыты уган баран ылдахха үһүн сииниигэс сииньыыхай буолуохтаах. Улахан хаппыыхаларынан мал-мал түһүө суохтаах. Силим хойуу буоллаҕына оргутарга уу эбиллэр.

Мас силимэ ууттан, сииктэн дыргайар. Уута устар моделлары силимнээргэ итии силимэ кини түөрт гыммыт биирэн саҕа натуральнай олифаны эбэтэр лүөн арыытын эбиллэр. Оччоҕо уута сүүрэллыбат.

Мас силиминэн итии эрдэҕинэ эрэ туттуллар. Хас туттуох инниннэ сылытыллар. Ол эрээри силим куруук сылыытыттан хаачыстыбатын сүтэрэр. Онон олус элбэх силими сылатар наадата суох. Ону, тэгэ тимир иһиккэ оргуттахха силим бологор, онон алтан иһиккэ оргутар ордук. Силими иһиккэ хааллараргa үрдүгэр тымныы ууну кутан баран сөрүүн сиргэ уурулар. Оттон сылытарга уутун сүөкээниллэр.

Силими иһиккэ үһүнүк тутар сатаммат, сытыйар. Сытыйбатын наадатыгар силимэ кыратык формалины эбиллэр.

Маска бастыҥ силиминэн мас силимэ (столярный клей) буолар. Кини иэдьи буһарыллыбыт сүөһү үгүөбүттэн, туйаҕыттан, тирииттэн оҥоһуллар уонна курус өҥнөөх билиитэ (плиток) курдук кээмэйинэн атыылаанар. Ол билиитэтэ тэһинэн сырдык, дьэҥкир уонна сытааах да, оччонон хаачыстыбата үчүгэй.

Мас силимин туттарга оргутуллар. Онуоха аналлаах силим оргутар иһит оҥоһуллар. Кини икки иһиттэн турар: улаханын иһигэр кырата олордуллар уонна ол кыратын түгэҕэ улаханын түгэҕин таарыйыа суохтаах. Силими кыратыгар угуллар, оттон улаханыгар уу кутуллар. Оргутуута силимнээх иһит уотунан буолбакка оргуйбут итии уунан сылытыллар. Оччоҕо эрэ кини кэрпэрбэт уонна иһит түгэҕэр сыстыбат. Силим оргутар иһити икки кэнсиэрбэ бааҥкатынан оҥостуохха сөп. Кыратын бороҕулуохханан икки өттүнэн уобуруччулуу хам туттарыллар. Ол тутаах буолуон эмиэ сөп.

Саҥа дьиэҕэ киирээччилэргэ

(Врач сүбэлиир)

Сыллата мөлүйүөнүнэн советскай дьоннор саҥа дьиэҕэ киирреллэр. Хас биирдии ыал дьиэтин хайа хааллаларынан ис киирбэх, кэрэ костүүлээх гына оҥостор. Ол иһин хайдах өҥнөөх обуойу атыылааһары, хаанык үетүнэн сырдатыныр сөбүн талаллар.

Онуоха манныгы сүбэлиибит. Наука дакаастыырынан, араҕастыгы-күөх болоорхой өҥ хараҕы сөчче сылаапат. Ол аата эркин бүтүйүнүү от күөҕэ биитэр араҕас өҥнөөх буолуохтаах дуо? Суох, биир көрүҥ ардыгар киһи күтүн-сүрүн баттыыр, онон хоско икки өҥү талыахха сөптөөх. Холоҕур, хаппыктары?

Араҕас-элэҥ, кыһыл өҥнөр киһиэхэ кутаа, уот өҥүн санаталлар, ичигэс өйдөбүлү бирэллэр. Итн өҥнөр тымныы климаттаах сирдэргэ уонна сырдык өҥү сөбүлүүр кыра оҕолордоох ыал дьиэтигэр сөптөр. Тотторүтүн, халлаан, от, уу күөҕэ өҥнөр уһун, сөрүүнү саныаталлар, балара итии климаттаах оройуоннарга киэҥник туттарга сүбэлиэр. Өскөтүн хос кыараҕас, намыһах, сииньигэс буоллаҕына, олус сырдык кырааскаларынан сотуллар, оччоҕо хос улааппыт, көтөрбүт курдук костүөҕэ. Түннүгү утары эркиннэри сырдык өҥүнэн соттохха, күн сырдыга тайан, хос эмиэ сырдыы түһүө.

Киһиэ, борукка искусственнай сырдыгынан көмөлөһүннэрэн лаҕабыт, суруйааһын, уруһуйдууйут уонна тигибит. Үксүгэр остуол лаампаларын холбуобут. Онуоха уҥааттаах миэстэ сырдыга тоҕуруктүүр эйгэ сырдыгынааҕар улахан араастаах буолан, киһи хараҕын түргэнник сылатар. Ол иһин остуол лаампаларын сэргэ үрдүкү лаампаларынан эмиэ сырдатыныахха.

Болоорхой, маҥан өҥнөөх сырдата чачыылар үчүгэйдэр. Көннөрү кытаран сырдатар лаампалардааҕар люминесцентнай сырдатааччылар 3—4 төгүл ордук сырдыктар, олор көннөрү сырдыкка чугастаһаллар. Люстраны уонна браны олус намыһахтык ыйыыр сыыһа: киһи хараҕа саатар.

Электрическэй лаампалары уонна түннүк өстүөкүлэлэрин малдьы кэмиттэн-кэмигэр сотуллухтаах уонна сууйуллуох тустаах. Өстүөкүлэҕэ уонна лаампаҕа олорбут быыл кир күн сырдыгын тохтотор.

Врач Е. МАНЕВИЧ.
(Санитарнай сырдатыы кини научнай-чинчийэр института).

Тураах доҕордоспуттаах

Биһигини ыытта биир тураах ыкса доҕордоспута. Атын тураахтартан байбыт доҕорбутун син араарарбыт, киһи атыттартан атына хоҥсуо соҕустук «доох-доох» диирэ. Саас бары тураахтар иннилэринэ дойдутун буллара, баҕар, биһигини атас туттан ахтара бардыттан эрдэлиирэ буолуо.

Оччолорго мин алта саастаах эбитим үһү. Тураҕым кэлэрин үһүн кыһыны быһа кэтэһэрим. Онуоха ийэм тураахпыт кэлэрин саҕана ыкаҕныт тарҕоҕа, үүт-суорат далайыа диирittэн оччотооҕу аччык ыал оҕото кэтэһэрим эссо күүһүрэрэ. Ирээт аһаллатым дуомутуган ордорунан саҕыһары тураахпар кэһии муннаарым.

Дьэ онтон кэтэһииллэх доҕорбут тиийэн кэлэр, куолутунан «доох»-сүүтүк саҕарар. Оччоҕуна, дьоһун малдьыт кэлбитинии, дьиэ кэргэн бүтүннүү тоҕу суулан таксан тураахпытын көрсүһэбит. Били кэһии асыытын уураи биэрэн күндүлүүбүт. Оччоҕуна тураахпыт куурусса курдук кэлэн аһаабытынан барар, киһиттэн төрүт дьаалыйбат, ыһаммат.

Саас буоллар эрэ чугас эргин ыаллар бит!

— Тураахпыт, хайа, кэллэ дуо? — диэн оруу ыйыталаһаллара. Онон хас саас ахсын тураахпыт кэлбит сонунун ыалларбытыгар эмиэ иһитиннэрэбит. Оччоҕуна биһиэхэ малдьыт-хоноһо үксүү түһэрэ. Оҕолор ордук сонурҕаан көрүү-истии бэҕэ буолара.

Тураахпыт хотоннт хайа баҕарар сылдьара, онно кинрэн аһаан тахсара. Таҥас кырыһыһын, сүөһү түүтүн быраҕарбыт. Кини ону таһан эннэрэ сыыр үрдүгэр үүммүт ачааахтаах тииккэ уйа туттара. Сылын ахсын онно сымыыттыыра. Оттон оҕолорун көтүттэр эрэ, биһиги тиэргэнмитигэр батыһыннаран аҕалааччы. Биһиги олус ньуулдьаҕай, кыраҕай малдьыттарбытын, тураах оҕолорун, кэлэгэр иһиккэ ас кутан биэрэн күндүлүүрбүт.

Мин биир оҕону тутан дьиэтиниинэн ойдүүбүн. Ону күһүн хааллараан - кыстатаары гыммыппын ийэм буолбатаҕа.

— Тураахтар оҕотун былдьаан хаалланахпына, кини аны биһиэхэ кэлиэ суоҕа, — диэн куттаабыта. Ол иһин эрэйдээҕи төрдэрин ыытта ыытан кэбиспитим. Ийэм кэпсииринэн, ол хоҥсуо тураах биһигини ыытта алта сыл устата доҕордоспута үһү.

Е. МАКАРОВ.

Редактор Н. П. ВАСИЛЬЕВ.

БИҺИГИ ААДЫРЫСПЫТ: Чурапчы оройуона, Чурапчы сэлиэнньэтэ. К. Маркс уул. 12 №-рэ.

ТЕЛЕФОННАР: Редактор—0—55 Сурук отдела—0—94 Уопсай отдел—0—93

Редакцияҕа ыытар суруккa аадырыһы, араспаанньаны, аатын, аҕа аатын хайаан да толору суруйуллуохтаах.

Сакаабыл №-рэ 82

Чурапчы оройуонунааҕы типография.

Тиһэр ахсаана 2240